

Projev generálního tajemníka ÚV KSSS Michaila Gorbačova
na zasedání ÚV KSSS.

2. Prohlubovat socialistickou demokracii, rozvíjet samosprávu lidu.

Dnes lépe než kdykoliv předtím chápeme veškerou hloubku Leninovy myšlenky o živém vnitřním sepětí socialismu a demokracie.

...Přestavba sama je možná jedině prostřednictvím demokracie a díky demokracii. Jedině tak lze otevřít prostor nejmohutnější tvořivé síle socialismu - svobodné práci a svobodnému myšlení ve svobodné zemi.

Někteří soudruzi zřejmě těžko chápou, že demokracie není jen heslo ale podstata přestavby. Je třeba změnit své názory a návyky, abychom se neocitli stranou hlavního proudu života. To je naše naléhavá rada všem, kdo pochybují a otálejí.

Za těchto podmínek není dělníkům a kolchozníkům zdaleka lhostejné, kdo je v čele podniku, provozu, úseku a brigády. Je-li blahobyt kolektivu závislý na schopnostech vedoucích pracovníků, musejí mít pracující skutečnou možnost ovlivnit jejich výběr a kontrolovat jejich činnost.

Za zásadní směr demokratizace našeho života považuje politické byro zdokonalení sovětského volebního systému. Z pověření XXVII. sjezdu KSSS se k tomu připravují příslušné návrhy.

Většina návrhů směřuje konkrétně k tomu, aby na schůzích voličů v pracovních kolektivech i v místě bydliště a také na předvolebních shromážděních bylo projednáváno zpravidla několik kandidatur a aby se volby konaly ve větších volebních obvodech a za každý z nich bylo zvoleno několik volebních poslanců.

Realizace těchto návrhů by byla prvním významným krokem k další demokratizaci procesu vytváření a působení orgánů státní moci. Ale zřejmě je třeba uvažovat o hlubších změnách a o dalších krocích v tomto směru.

Je třeba přemýšlet také o změnách postupu volby tajemníků okresních okruhových, městských, oblastních a krajských výborů strany a ústředních výborů komunistických stran svazových republik. Teď, jak navrhuji soudruzi, lze přistoupit na to, aby tajemníci včetně prvních tajemníků byli voleni tajným hlasováním na plenárním zasedání příslušných stranických výborů. Členové stranického výboru by při tom měli právo navrhopvat na kandidátku jakýkoli počet kandidátů. Toto opatření má podstatně zvýšit odpovědnost tajemníků vůči stranickým výborům, které je zvolily...

Další demokratizace se podle názoru politického byra musí týkat také formování ústředních řídicích orgánů strany. Domnívám se, že je to zcela logické, zřejmě by bylo logické demokratizovat volby řídicích orgánů i v dalších společenských organizacích.

Politické byro soudí, že další demokratizace procesu utváření volebních orgánů je jednou z důležitých podmínek pro zvýšení akceschopnosti strany, přílivu čerstvých sil a aktivní práci stranických organizací a je zárukou, že se nebudou opakovat chyby minulosti.

...Pokud jde o kontrolu "shora", pak v tomto směru, jak víte, došlo v poslední době k výrazným změnám. Určité "zakázané zóny" pro kritiku a kontrolu se stávají věci minulosti.

...Nastal čas důsledného dodržování pravidla, že všichni volení a jmenovaní funkcionáři budou soustavně skládat účty ze své činnosti pracovním kolektivům a obyvatelstvu.

...Dosahneme-li takové kontroly, nepochybujeme o tom, že zmizí mnohé důvody ke stížnostem a připomínkám předkládaných nadřízeným organizacím a že většina otázek v nich uvedených se bude řešit na místě. V podmínkách široké demokracie si lidé sami zavedou pořádek ve svém kolektivu, ve městě nebo na vesnici.

...V nejvyšších i místních sovětech je třeba upevnit demokratické zásady práce volených orgánů, stálých komisí i poslanců a zvýšit účinnost pravidelného skládání účtů funkcionářů vůči sovětům i praxe poslanceckých interpelací.

Chceme-li ozdravit společenské ovzduší, musíme nadále rozvíjet veřejnou informovanost. To je silný nástroj ke zlepšení práce na všech úsecích naší výstavby a účinná forma všelidové kontroly.

Je zřejmé, že nastal čas, aby byly vypracovány právní dokumenty zaručující veřejnou informovanost. Musíme zajistit maximální otevřenost činnosti státních a společenských organizací a dát pracujícím reálnou možnost vyslovit vlastní názor na jakoukoli otázku veřejného života.

S politováním musím konstatovat, že nadále narážíme nejen na odmítání kritiky, ale i na případy pronásledování za kritiku a přímého umlčování kritických hlasů. Kezřídka to dosahuje takových rozměrů a měřítek a nabývá takových forem, že ústřední výbor musí zasahovat, aby obnovil pravdu a spravedlnost a podpořil poctivé lidi hájící zájmy naší věci. Už jsem o této otázce mluvil, avšak náprava přichází jen pomalu. Všimněte si článků v ústředním tisku jen za leden a uvidíte, že pronásledování za kritiku vůbec není vzácným jevem.

Ústředním listům a časopisům přibylo více než 14 milionů nových čtenářů a pořady ústřední televize na aktuální témata sleduje mnohamiliónové publikum. Lidem se líbí odvaha a důkladnost s jakou se posuzují aktuální problémy týkající se urychlení sociálně ekonomického rozvoje země...

Zdaleka ne všechna periodika se však skutečně zapojila do přestavby, chybí jim zásadovost a smělost při posuzování otázek a kritický postoj k nedostatkům. Mnohé stranické výbory nevyužívají vždy jak se patří sdělovacích prostředků, tohoto mocného nástroje přestavby, a někde nadále omezují jejich činnost.

Ještě v jedné otázce by mělo být jasno. Říkáme, že v sovětské společnosti by neměly být oblasti uzavřené pro kritiku. To v plné míře platí i o hromadných sdělovacích prostředcích.

...V nynější pětiletce nás čeká velká práce při přípravě a schvalování nových zákonů týkajících se rozvoje hospodářství, sociální sféry, k kultury a socialistické samosprávy lidu a rozšíření záruk občanských práv a svobod.

Politické byro podpořilo návrh, aby byl v nejbližší době vypracován nový trestní zákon. Úkolem je, aby plněji odpovídal současným podmínkám rozvoje sovětské společnosti, účinněji hájil zájmy a práva občanů a vedl k upevnění kázně a právního řádu. Musíme promyslet a schválit opatření ke zvýšení úlohy a autority sovětského soudu, k přísnému dodržování zásady nezávislosti soudců...

Byl připraven a brzy bude předložen k projednání návrh zákona o způsobu podávání soudní žaloby za protizákonné činy funkcionářů omezujících občanská práva....

Důležitým směrem demokratizace společenského života je navrhování nestraníků do řídicí práce. To je zásadní otázka.

Někdy se setkáváme s takovým názorem: otázka navrhování nestraníků do vedoucích funkcí je prý zastaralá, protože v KSSS je nyní přes 19 milionů lidí. Domnívám se, že je to chybný názor. Řídit se jím by znamenalo deformovat vztahy strany s masami a řekněme přímo - omezovat ústavní práva občanů a tím omezovat i kádrové možnosti.

Naše teorie má velké dluhy vůči praxi národnostních vztahů. Mám na zřeteli zjevně nedostatečné rozpracování otázek národnostní politiky odpovídající současné etapě vývoje země. Je přece, soudružky a soudruzi, skutečností, že místo objektivního zkoumání reálných jevů ve vztazích mezi národy, místo analýzy skutečných sociálně ekonomických a duchovních procesů, jež jsou svou podstatou velmi komplikované a protikladné, někteří představitelé našich společenských věd dlouho raději vytvářeli oslavné traktáty, připomínající někdy spíše květnaté přípitky než seriózní vědecký výzkum.

Je třeba přiznat, že chyby k nimž docházelo ve vztazích mezi národy a jejich projevy zůstávaly ve stínu a nemluvalo se o nich. To mělo negativní důsledky, s nimiž se nyní musíme vypořádat.

Národnostní cítění lidí si zaslouhuje úctu, nelze je ignorovat, ale nelze s ním ani spekulovat. Nechtějí ti, kdo by chtěli spekulovat s nacionalistickými nebo šovinistickými předsudky, si o tom nečiní žádné iluze a neočekávají žádnou shovívavost.